

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Саврасова Миколи Володимировича «Регулятивні чинники
креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за
спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертаційну роботу Саврасова Миколи Володимировича присвячено дослідженню актуальної проблеми психологічної теорії та практики – встановленню регулятивних чинників креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності. Психологічні особливості та механізми креативності сучасного студентства, закономірності її прояву розглядаються у численних роботах вітчизняних і закордонних дослідників, водночас, суттєво бракує цілісного, системного та ґрунтового погляду на креативність студента закладу вищої освіти як майбутнього фахівця, що є втіленням молодого еліти нації, носієм її культурних, духовних й інтелектуальних скарбів, як людини, котра вже завтра буде визначати майбутнє України, економічне і соціальне благополуччя кожного із нас. Недостатній рівень наукової розробленості проблеми, дискретність наявних наукових відомостей окресленої наукової проблематики і зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Регулятивні чинники креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності».

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, її теоретико-методологічні засади та концепція одержали в дисертації належне підтвердження, аргументацію і семантизацію. Предмет дослідження, мета й завдання дослідження чітко та послідовно відображають його подальшу логіку, використані методи дослідження є усталеними і надійними.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти регуляції креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» належним чином розкривається феноменологія базових концептів дисертаційного дослідження, ґрунтовно й послідовно розкривається психологічний зміст категорії суб'єкта, специфіка навчально-професійної діяльності та

креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності, що, переважно, відбиває характеристики професійною творчою індивідуальністю і самореалізацією, творчим стилем професійної діяльності, творчо-конструктивна функція особистості професіонала та його саморозвитком, науково-дослідною активністю майбутнього фахівця.

У другому розділі «Концептуальні засади та організація дослідження розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» автором представлено загальну концептуальну модель, яка презентує систему феноменів, що характеризують зміст, структуру, важливі кореляти та чинники розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності. Дисертантом висувається припущення, що метакогнітивні стратегії пізнавальної діяльності, як відображення метакогнітивних здатностей суб'єкта, мають регулювати його пізнавальну активність, у тому числі творчу.

У третьому розділі «Типологічні особливості та динаміка розвитку креативності у структурі детермінації академічної успішності суб'єкта навчально-професійної діяльності» у результаті порівняльного аналізу показників образної та вербальної креативності у студентів різних навчальних профілів протягом навчання у ЗВО не було виявлено суттєвої мікровікової динаміки. Встановлено, що значущі відмінності, які носять позитивний характер, були відмічені лише за окремими показниками образної креативності, зокрема: студенти природничого профілю характеризуються позитивною динамікою показника супротиву замиканню образної креативності протягом навчання, студенти мистецького профілю характеризуються зростанням показників образного супротиву замиканню та розробленості образної креативності наприкінці навчання, а студенти гуманітарного профілю навчання відзначаються зростанням показників абстрактності назви образної креативності також наприкінці навчання у ЗВО. Доведено, що вербальна креативність студентів незалежно від профілю навчання не відзначається суттєвою динамікою, хоча у студентів

гуманітарного профілю виявлено зростання показників вербальної гнучкості та оригінальності.

У четвертому розділі «Регулятивні предиктори креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» у процесі регресійного аналізу були отримані рівняння, що описують регулятивні предиктори образної та вербальної креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності на різних етапах навчання (оволодіння майбутньою професією). На початку навчання у вищій школі на образну креативність позитивно впливають високі показники креативної рефлексії та обізнаності, потреби у досягненні, метамнемічного відтворення, мнемічної рефлексії, здатності до оцінки результатів діяльності, стратегії зосередження та низькими показниками зовнішнього регулювання навчання, стратегій звинувачення та перенесення у перспективу. В середині навчання – на образній креативності студентів позитивно позначаються завзятість, здатність до програмування діяльності, стратегії пригнічення експресії, прийняття та перенесення у перспективу та негативно – труднощі менталізації; наприкінці – на образну креативність позитивно діють показники потреби у досягненні, здатності до моделювання й оцінки результатів поведінки і діяльності, мотивація навчання, а негативно – стратегії катастрофізації та інтроєктованого регулювання навчання.

У п'ятому розділі «Психолого-педагогічний супровід розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності» обґрунтовано та описано програму психологічного супроводу розвитку креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності, котра реалізувалась у три етапи: інформаційний, на якому впроваджено спецкурс «Психологія професійної креативності»; мотиваційний, на якому здійснювалась підготовка та налаштування студентів на розвивальний вплив програми; основний, який представлений регулятивним, метакогнітивним, креативним і рефлексивними блоками.

Представлені автором висновки є змістовними, послідовними та вичерпно відображають основні етапи і результати проведеного дослідження,

цілком відповідають сформульованій структурі завдань дослідження та окреслюють основні перспективи подальших наукових пошуків у даній науковій площині.

Основні результати дисертаційного дослідження Саврасова М. В. відображено в 52 публікаціях, із яких: 1 одноосібна монографія; 24 статті – у фахових наукових виданнях України; 4 – в наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз; 22 статті – в інших наукових виданнях; 1 навчальний посібник. Аналіз змісту даних публікацій дає підстави стверджувати, що в опублікованих працях автора знайшла відображення загальнометодологічна та практична концепції проведеного дослідження.

Дисертаційна робота й автореферат оформлені відповідно до вимог чинного законодавства. За своїм змістом, структурою та оформленням дисертація Саврасова Миколи Володимировича відповідає кваліфікаційним вимогам, які висуваються до докторських дисертацій за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу Саврасова Миколи Володимировича, вважаємо за доцільне висловити наступні зауваження та побажання:

1. На нашу думку, запропоноване автором означення креативності, як сутнісної характеристики суб'єкта, який демонструє вмотивовану здатність до інноваційної діяльності, та яка детермінується низкою нелінійних, багаторівневих особистісних характеристик людини, котра творить, не повною мірою відбиває сутнісну природу людини як суб'єкта, котрий знаходиться на вищому рівні діяльності, спілкування, зберігаючи при цьому цілісність та автономність, яким властиве постійне прагнення до саморозвитку протягом життя, у різних сферах діяльності, в тому числі у ході навчально-професійної діяльності.

2. У сформульованій дисертантом моделі чинників успішності суб'єкта навчально-професійної діяльності основна увага приділена чинникам

креативності, інтелекту та мотивації. В той же час, недостатньо охарактеризовано феноменологію, закономірності прояву інших чинників успішності суб'єкта навчально-професійної діяльності, які цілком, ймовірно, також надалі через детермінацію академічної успішності можуть сприяти досягненню даним суб'єктом життєвої успішності та професійної реалізації.

3. Емпіричним шляхом автору вдалося встановити, що на типологічно-рівневому рівні структура образної та вербальної креативності студентів різних курсів показав ускладнюється з віком – на першому курсі студенти представлені лише трьома рівневими типами як образної, так і вербальної креативності, на третьому – образна креативність представлена п'ятьма типами, а вербальна – чотирма, на завершенні навчання існує чотири типи як вербальної, так і образної креативності. На нашу думку, не завадило б запропонувати певну інтерпретацію та власне бачення можливих причин і механізмів встановленої закономірності.

4. Автором запропоновано програму психологічного супроводу розвитку креативності студентів, результати ефективності якої емпірично доведено, та основний етап втілення, котрий блочну трикомпонентну структуру – регулятивний, метакогнітивний та креативний компоненти. Бажано було б більш розгорнуто описати специфіку саме такого розподілу сфер розвивальної роботи та детальніше охарактеризувати психологічний зміст кожного із компонентів, а також особливості та послідовність їх реалізації у ході впровадження даної програми.

5. Дисертантом створено експериментально-інтроспективну методику «Метакреативні здібності» (EIMCA), що спрямована на діагностику метакреативних здібностей суб'єкта навчально-професійної діяльності. Доречним було б навести відомості про те, чи використовувалася дана методика раніше у дослідженнях самого дисертанта або інших дослідників, на якому рівні це відбувалося та яким був досвід її попереднього застосування.

Варто зауважити, що наведені зауваження, попре їх значущість, не знижують рівня актуальності виконаного дисертаційного дослідження та не ставлять під сумнів його якість. Таким чином, аналіз дисертаційної роботи, автореферату й опублікованих наукових праць здобувача дає нам підставу зробити наступний висновок: робота виконана на належному теоретичному рівні; є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе для галузі педагогічної та вікової психології наукове завдання; робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.2016 р.), які висуваються до докторських дисертацій, а її автор Саврасов Микола Володимирович заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

професор кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені І. А. Зязюна
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»,
доктор психологічних наук, професор

Ніна ПІДБУЦЬКА

